

Forfatter: Brandes, Georg

Titel: Udrag fra Hovedstrømninger. Emigrantlitteraturen (1872)

Citation: Brandes, Georg: "Samlede Skrifter", i Brandes, Georg: *Samlede Skrifter*, 1899-1910, s. 38. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-brandes04-shoot-idm139992360185376/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Samlede Skrifter

ledsagede ham; thi han var Selvmorder og havde trodset Religionens Bud; men han elskede Menigmand og omgikkes de Udannede, derfor fulgte de ham til Graven.

Det er bekendt, hvilken Strøm af følsom Digtning denne Bog affødte, hvorledes dens Følelsesliv snart blev forplumret til det massiveste Føleri, som hos Tyskerne Claren og Lafontaine og hos vor Rahbek, snart fortyndet til det spædste platoniske Sværmeri som i Ingemanns matte Efterligning *Varners Vandringer*. Men Werther selv er uden Skyld heri; thi Fortabtheden i Følelseslivet er kun Bogens ene Side. Ud fra denne, midt i al denne Fortabthed, fremsprudler en saa sund Naturfølelse og Livsfølelse, saa kraftig og saa revolutionær en Vrede over Samfundets Vedtægtsliv, dets Fordomme, dets Tvangsregler, dets Frygt og Sky for Geniet, hvis Strøm kunde gaa over sine Bredder og overskylle «Tulipanbedene og Køkkenbaverne» paa begge Sider, at Hovedindtrykket af Bogen er og bliver den Trang til Oprindelighed og Poesi, som den udfolder, vækker og tilfredsstiller.

Hvilket Fremskridt er her ikke sket siden *La nouvelle Héloïse*. Først er her den endnu langt renere og dybere Følelse for Naturen end hos Rousseau. Og hertil kommer i Opfattelsen af Landskabet en ny Synsmaade, som betinges ved den store literære Begivenhed, der i Mellerøtiden var forefaldet, Udgivelsen af *Ossian*, der gjorde et saa overordenligt Indtryk. Den skotske Barde smeltede jo selv Bonapartes haarde Hjerter, saa at han langt foretrak ham for Homer. Dengang troede man endnu paa *Ossian's* fulde Ægthed, medens man senere i modsat Overdrivelse vendte sig bort fra disse Digte med samme Uvilje, som et Selskab føler, der i en Have har ladet sig henrive til Sværmeri af en Nattergals Toner og saa opdager den Skelm, der havde skjult sig i Buskene og var Nattergalen. Det lykkedes Macpherson i de Samtidiges Hjerter at fortrænge Homer. Han paavirkede ogsaa Goethe. Derfor fortrænges her i *Werther* den sunde homeriske Naturanskuelse, som raader i Romanens første Del, af de urolige ossianske Taagebilleder, der i dens anden Del svarer til den stigende Sygelighed, til Lidenskabens Uro og Lyrik.

Kun usikkert var i Rousseau's Roman den kvindelige Hovedfigur tegnet. Her, som næsten overalt, mangler i den franske Poesi Kvindeligheden Naivetet. Uendeligt staar Heltinden tilbage for sin Navne, den virkelige Héloïse, i Lidenskabens Sandhed og

.Egthed; hvert Ord hos denne er følt, men Julies sammensatte Sætninger er kolde. Hvert Øjeblik forfalder hun til Foredrag om Dyden og om det højeste Væsen. Hun har Vendinger som denne: «I den Grad er alle menneskelige Anliggender et Intet, at naar det Væsen undtages, der eksisterer ved sig selv, gives der intet Skønt undtagen det, som ikke er» hun mener vore Illusioner. Julie udfolder Følelser og Fornuftgrunde i højtravende Stil. Hvor naiv og naturlig tager ikke den kraftige Charlotte sig ud i Mod-sætning til hende, f. Eks. i hin berømte Situation, da hun skærer Brødet til sine Søskende. Naar der hos hende er Noget, som ikke er Læseren ret tilpas, da synder hun ikke ved Deklamation men ved et Stænk af følsomt Sværmeri, som i den Scene, hvor hendes og Werthers Tanker mødes, idet hun under Regnvejret ser ud gennem den fugtige Rude og udbrøder i Ordet «Klopstock!»

Og fra Saint-Preux til Werther er Fremskridtet lige saa stort. I Saint-Preux var der, som Navnet allerede antyder, endnu nogle Mindelser om det ridderlige Ideal. Det er Goethe, den moderne Tids Digter, som gør det af med dette Ideal. I hans Helte er Fremstillingen af det fysiske Mod, som aldrig forfejler sin Virkning paa barnlige Læsere, skudt næsten mere end tilbørligt til Side. Saaledes i *Wilhelm Meister* og i *Faust*. Derfor er da Werther heller ikke en Ridder, men en tænkende og følende Verden i det Smaa: Han omfatter fra sit begrænsede Punkt i Rummet den hele Tilværelse, og Uroen i hans Sjæl er den Uro, som bebuder og ledsager en ny Tidsalders Fødsel. Hans Grundstemning er uindskrænket Længsel; han tilhører en Tid, som forudføler og indvarsler, ikke en Tid, som opgiver og fortvivler. Vi vil faa at se et Modstykke til ham i Chateaubriands René. Grundkilden til Werthers Ulykke er Misforholdet mellem Hjertets Uendelighed og Samfundets Skranker. Tidligst var Heltene i Literaturen Fyrster og Konger; deres Kaar stod i Overensstemmelse med deres sjælelige Højhed; Modsætningen mellem Attraa og Magt var ukendt. Og selv da Literaturen udvidede Kresen af sine Foretrukne, holdt den sig til dem, som fornem Fødsel og Rigdom havde stillet højt over Livets lave Møje og Besvær. Goethe har i *Wilhelm Meister* angivet Aarsagen: «O trefold Lykkelige, siger han, er de, som deres Fødsel straks stiller paa Menneskehedens Højder og som aldrig har beboet, aldrig engang gennemrejst den ydmyge Dal, hvori saa mange retskafne Sjæle tilbringer et ynkværdigt Liv. Neppe er de til, før de stiger ombord